

886.1/6, 09

КРИТИКА

Орфеј са Ибра

записи о књигама

Слободан СТОЈАДИНОВИЋ

ЛИРСКА ВАТРА

Верослав Стефановић: ПОСЕБИЕ ИГРЕ, „Народна библиотека Краљево“, Краљево, 1987.

Књига песама *Посебне игре* Верослава Стефановића под заштитом је знаком чула мириса. У његовој песми „Ведри стас“ мириси пуцају, распрскавају се, уносе и посе низ песме мирисе детињства, љубави према жени, али и према родном крају и посебно према ратницима и ратиштима.

Верослав Стефановић је у односу на његове колеге, писце из ове едиције „Повеље“ најзавичајнији песник ако тако може да се каже, а његова песма из циклуса *Тајне обмане* „Једно столеће Краљева“ најаутентичније представља Верослава Стефановића и као песника и као заљубљеника у извесне скривене симболе и недовољно расветљене моменте из историје Краљева.

Док пише о завичају, о протицању Мораве и Ибра кроз његов интимни свет (стварни или досањани, свеједно) Стефановић је на свом положају и шифроване или јасне поруке које шаље са тог грудобрана носе печат његове самородности и велике жеље да буде схваћен и прихваћен од света с којим га везује мучка битисања али од кога га и одваја радост песничког чина као таквог.

Једноставност у Стефановићеве стихове улази споро. Расипа аутор збирке *Посебне игре* много енергије у споредним биткама. Он понекад толико стеже стих да му се песма распада на залутале идеје, неоформљене мисли и деформисане слике.

Стефановићев песнички поступак (а он је у односу на Рајовића и Милишића лирик и истина на један подоста старински начин...) дво-секли је мач па почесто у *Посебним играма* сукобљене идеје излазе из песничких слика неизведене до краја. Тачније, Стефановићеву лирску ватру често повија изненадни ветар повода за туђим искуствима која не делују увек благородно.

Завршни циклус збирке песама Верослава Стефановића *Европски дневник* није више мирис дуња и у њему су назначене другачије могућности Стефановићевог песничког језика. Ипак, колико год била завођљива европска искуства оно најбоље из Стефановићеве књиге налази се ван *Европског дневника*.

Називајући своју књигу песама онако како ју је називао, Верослав Стефановић се изложио великом ризику да читаоци у његовој књизи траже и игру и посебност у игри. Трагање за посебношћу у Стефановићевој лирици није узалудан посао. Збирка песама *Посебне игре* Верослава Стефановића достојна је свог наслова.

ЈЕВАНЂЕЉЕ ПО МИЛОШУ

Милош Милишић: ЈУДА У СРБИЈИ, „Народна библиотека Краљево“, Краљево, 1987.

Од како је 1984. год. обелоданио књигу *Восак поморанце*, није прошла ни једна година а да се стваралаштво Милоша Милишића није окрунило по неком вредном наградом. Објављујући 1987. год. збирку песама *Јуда у Србији*, Милишић је на адекватан начин узвратио свим тим жиријима који су му додељивали књижевне награде, али му ништа мање не могу бити захвални ни жириј који су мимолазили његову поезију (ако су је мимолазили) баш као и такозвани обични читаоци, како стари тако и нови.

На корицама књиге *Јуда у Србији* Милоша Милишића познати српски песник Слободан Ракић, овога пута у улози рецензента, пише: „најдоминантнији облик Милошевићевог песничког казивања јесте фантастички.“ Ја бих рекао да своју стварност, односно стварност свог и нашег времена Милишић не казује фантастички, него да је она (стварност) по себи, по невероватној уверљивости или по уверљивој невероватности којима нас подчињава али и ослобађа неумитношћу свога тока-фантастична и фантастичка. Песник Милош Милишић именује стварност њом самом, али не зато што је то ствар моде. А ако је фантастика у књижевности ствар моде, како мисли Слободан Ракић, а очигледно је да није, јер оно што је присутно у књижевности вековима не може бити ствар моде. Још је нетачнија од претходне завршна Ракићева тврдња да Милишић фантастици прибавља самосвојност и лирску свежину. Не може се ништа прибављати фантастици а најмање самосвојност и лирска свежина. Фантастика и фантастично у књижевности поприма облике самосвојности и одише свежином (и лирском) онда када отвара нов угао посматрања, када од већ виђеног догађаја изопштравањем или затамњењем сочива износи пред нас посве нови догађај и необично нову мисао о њему. Али оставимо Ракића где му је место, вратимо се новој песничкој књизи Милоша Милишића.

Милишићеву књигу чине три циклуса од којих је први *Бавољи ношти* најнедоследније и конципиран и остварен. Скоро свака песма из овог циклуса почива на другом темељу. Могло би се рећи да млађани песник пародира или намерно имитира одребене песничке шеме и школе, а да би показао како су могућности његовог певања разнолике и да за њега нема тајни у песничкој уметности. Решење загонетке заслужује похвалу, али је постављање загонетке посао превасходно песнички.

У другом циклусу *Паганска браћа* Милишић прави узлете у односу на први циклус и то у песмама „Паганска браћа“ и „Два живота“ које уз две песме на косовске теме: „Косовска елигија“ и „Косово поље“ представљају најбоља остварења књиге *Јуда у Србији*.

Милош Милишић (рођен 1958) најмлађи је међу ауторима чије је књиге објавила Народна библиотека из Краљева и по многим особеностима своје поезије и највећа нада краљевачке поезије.

ЧАСНИ КРУГ

Иван Рајовић: ПАКТ, „Народна библиотека Краљево“, Краљево, 1987.

Пет година након књиге *Пси ће владати светом* пред нама је ево и нова књига Ивана Рајовића. Шта се у међувремену догодило са песни-

ком када се његова нова збирка песама зове *Пакт* и с ким то он склапа пакт и да ли га, накрају уопште склапа?

Песник не прави пакт ни с једним временом, а пакт између циклуса песама *Легије* и *Почасни круг* функционише и формално и садржајно. Робовање поезији није никада извело песме на улице, а и ако их некада изведе оне сигурно изнад својих глава неће носити транспаренте него наслове дубоке оданости проклетству свог постојања. Сама пак песма „Пакт“ по којој је и Рајовићева књига добила назив пактира са стварношћу на препознатљив, самоироничан начин, али њен „сталактит-клиторис“ нити увлачи у себе сва значења књиге, нити пак замењу свих основних идеја књиге постоје у овој песми. Песма „Пакт“ није синтеза збирке *Пакт*; она је најпросто једна од песама на „комаду сивог безнађа“ како истиче и сам аутор.

Ехо историје који долази до нас из циклуса *Легије* показује нам да је песник Иван Рајовић прешао Рубикон поезије, али и да ће његова песничка судбина зависити понајвише од њега самог. Песникове легије (стихови) и издајом остварују песников ан. Ако још песници сањају. Снови цезара и снови легија супростављени су. Једни се остварују на рачун других. Песме немају своје снове без песника или је то бар засад тешко доказати. Ту је предност песника над цезаром. И не само ту. Јер у песми *Котиле* можда најуспелијој песми књиге *Пакт*, док страх лирског субјекта цвили „кидајући (сочне комаде) илгузије“ читаочево мишљење приближава се песниковом „да се ту (некада) нешто догодило“. Догодило се: да! Нема више сочних комада илгузије. Ни за песника, ни за песму, па ни за све светијег читаоца.

Почасни круг, други циклус збирке песама *Пакт* по много чему је часни круг око првог циклуса, односно коментар првог дела књиге и његова улога у овој књизи је другостепена, пратећа, без обзира што делови неких дужих песама као што су „Светиње“ и „Сабласни будилници“ најављују једног за сада препознатљивог песника Ивана Рајовића.

Ову књигу Ивана Рајовића неће читати легције, али ни почасни читаоци. Неке песме ове књиге дуго ће још читати сам аутор на многим местима уз дужно уважавање.

ВОДЕНЕ ПРИЧЕ

Слободан Лазовић: ИСПОД ЖИВЕ ВОДЕ, „Књижевне новине“, Београд, 1987.

Збирка прозе (приче, цртице, скице...) Слободана Лазовића *Испод живе воде* уистину најављује једно ново име у српској прози. Дугогодишње невоље Краљева и околине с водама Ибра послужиле су Лазовићу као основа за једну апокалиптичну фреску. Не заборављајући ни једног тренутка да се у близини Студенице ове пореди са њом, као и да се оно што се са њом такмичи-такмичи узалуд, Лазовић изнад трагичних судбина својих јунака уцртава фантастични и нешто ређе ореол сновиђења, али не да би смо као народни певач закључили мучку и невољу са „сан је лажа а Бог је истина“, јер у овим причама стварност је лаж, а сан бекство од ње. Бога у причама, наравно, нема јер да га има и њега би Бисерка Очић или неки други лик из ове књиге видео како надут шлута Ибром, или како крај обале пуне пркотина пише нове заповести по јудским лицима која се распадају истовремено распадајући се и сам.

Претходне напомене управо показују да Лазовићева проза нуди разнолике могућности за критичко преиспитивање њених домета, али и да

су њене најважније идеје заиста подстицајне за размишљања о раскрсницима на којима стоји човек сам не знајући почесто да је и он, такође, лавиринт по коме пута ишчезли, постојећи и будући свет. Замајак Лазовићеве прозе јесте покренула конкретна стварност али јој аутентичност не обезбеђује нити јој то може учинити та и таква стварност. Помоћу песничких слика Лазовић приземљује стварност у читаоцу, а тек пошто се дубоко на корену стварности прими читаочева жудња или нежудња за том стварношћу, тек тада они лете и излећу из муке која се зове врлине и недостаци књижевног текста, а чије презиме је променљиво зависно од тога колико је писац следео властите идеје, а колико се поводио за заводљивим захтевима својих јунака. Има много стихова у овој књизи прозе. Толико много да би аутор из ње могао сачинити и књигу несама. Описујући један ковитлац у прози „Снови Радаила Ломића“ Лазовић пише: „Ту ветру отпаде седа влас...“ — а ја бих додао, писац који овако опажа, мора да се заиста раба.

Презимена књижевних јунака Слободана Лазовића као што су Ломић, Очић, Врежић, Авкић, Дејчић, Рајчић, Блештић, Мрестић, Бејчић... умногом доуњују и проширују значења прича. Одсјај судбине ових ликова који допире до нас од намерно разбијеног огледала приповедања не би нам ни приближно показао шта је све у овим почесто прекратким причама преломљено и каквом светлошћу ако бисмо поред презимена јунака књиге *Испод живе воде* прошли без следења корена њихових презимена која су скоро сва без изузетка организована симболички, крећу се у паровима, стоје једно наспрам другог, једно против другог итд. али да наговесте, приближе, осветле, а такође и да удаље, ублаже и засенче одређене могућности и немогућности њиховог и нашег света у распадању.

17 прича књиге *Испод живе воде* Слободана Лазовића могу се читати и као роман иако оне формално то нису. Главни јунак ове прозе прљава и до опасности по људски живот заграбена река не тече кроз остале ликове да би их онемогућила и избрисала са својих обала, већ и да их доведе до самосвести о неизбежности борбе за властити опстанак. Река не дуби своје корито да би оковала властиту слободу. Слобода реке је човека. Без њега је вода само суза усудова која нагриза камен све мањег постојања човека. Све ово и још понешто могуће је наћи у књизи Слободана Лазовића. Зато јој треба пожелети срећу, јер књижевно здравље има.